

Birmingham Varakları Hakkında Rapor

30 Ekim 2015

Arş. Gör.

Elif Behnan KARABIYIK

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Bilindiği gibi Sahâbe döneminden günümüze ulaşan eski Mushaf lar uzun zamandan beri İslâm dünyasının olduğu kadar Batılı araştırmacıların da büyük ölçüde ilgisini çekmektedir. Londra'da British Library'de bulunan ve Hz. Osman'a nisbet edilen *Londra Mushafı*, Paris'te Bibliothèque Nationale'deki *Paris Mushafı*, Tübingen Üniversitesi Kütüphanesi'nde korunan Mushaf varakları Batılı araştırmacıların ellerinde bulunan en önemli Mushaf nüshaları arasında gösterilebilir.

Bunların dışında oryantalistlerin ellerinde başka varakların varlığı bilinmekle birlikte geçtiğimiz Temmuz ayında İngiltere'de Birmingham Üniversitesi'nin Mingana Koleksiyonu'nda yer alan iki yaprak BBC tarafından özel bir haber olarak bütün dünyaya duyurulmuş, bu varakların günümüze ulaşan en eski yazmalar olduğu ileri sürülmüştü. Haberin, Müslüman ve oryantalist kamuoyunda büyük bir ilgi uyandırdığında şüphe yoktur.

El yazmaları söz konusu olduğunda bunların ömrünü tespit etmede başvurulan temel yöntemin Carbon 14 testi olduğu bilinmektedir.

Birmingham Üniversitesi'nde bulunan söz konusu iki yaprağa da Carbon 14 testi uygulanmış ve miladi 568-645 yılları arasında yazılmış olduğu ileri sürülmüştür. Konunun uzmanı olmadığımız için teknik detayları bilmemekle birlikte Carbon 14 analizi ile ilgili olarak iki temel soru akla gelmektedir:

1. Carbon 14 testine ne kadar güvenebiliriz?
2. Carbon 14 testi deri malzemenin (parşömenin) ömrünü tespit ediyor; peki ya yazının ömrü?

21 Ekim 2015 tarihinde KURAMER'den iki araştırmacı olarak katıldığımız ve dünyanın farklı yerlerinden Müslüman ve gayrimüslim katılımcıların hazır bulunduğu toplantıda bu iki soruya cevap aranmıştır.

Testi yürüten Oxford Üniversitesi, güvenilirliğin %95.4 oranında olması dolayısıyla testin oldukça güvenilir olduğu üzerinde dururken Almanya Göttingen Bilimler Akademisi'nden Prof. Igno Kottsieper testin farklı merkezlerde tekrarlanmaması durumunda, ortaya konan değerlerin bir varsayımdan ileri gidemeyeceğini belirtmiştir.

Kimya bilimi ve teknik analizler konusunda uzman olmadığımızı göre bu hususta görüş belirtmemiz anlamlı olmayacaktır. Ancak ehil olan iki farklı akademisyenin ihtilafa düşmesini, bir soru işareti olarak kayda değer görmemiz gerekiyor.

Diğer taraftan, Oxford Üniversitesi'nde testi bizzat yürüten Dr. Fiona Brock, analizle deri malzemenin ömrünün belirlenebildiğinin, ama üzerindeki mürekkebin analiz edilmediğinin altını çizerek mürekkebin analiz edilmesinde karşılaşılan sorunlardan bahsetti. Bu sorunların en önemlileri, mürekkebin parşömeden herhangi bir carbon kontaminasyonu olmaksızın ayrıştırılmasının mümkün olmayışı, ayrıca mürekkebin kimyasal malzemelerle teması sonucunda bozulmaya uğraması gibi şeylerdir. Başka bir yöntemin varlığından söz edilmişse de bu yöntem güvenilir olarak kabul edilmemiştir.

O halde parşömenin ömrünü tespit etmek Mushaf'ın ömrünü tespit etmek açısından ne ölçüde işimize yarayabilir?

Bu konuyla ilgili değişik iki görüşten bahsetmekte fayda vardır.

Bilindiği gibi yazı malzemesi o dönemde nadir bulunan, dolayısıyla pahalı ve kıymetli bir malzemedir. Birinci görüşe göre malzemenin nadir olması dolayısıyla, deri işlenir işlenmez, yani

üzerine yazı yazılmasına uygun hale geldikten kısa bir zaman sonra kullanılmıştır. Nadir olan malzemenin yıllarca ve hele onlarca yıl bekletilmesi mümkün değildir¹. Bu görüşe göre, carbon analizi ile ömrü tesbit edilen bir parşömen, üzerindeki yazı ile hemen hemen aynı yaştadır. Bu çerçeveden bakılır ve carbon testinin güvenilir olduğuna itibar edilirse; Birmingham varaklarının miladi 568-645 yılları arasında yazılmış olduğuna hükmedilebilir. Hz. Osman 644-656 yılları arasında halife olduğuna göre bu görüşü savunanlar muhtemelen bu iki varakın ve onların ait olduğu mushafın veya mushaf parçasının (koleksiyonun) büyük ihtimalle Hz. Osman'ın istinsah faaliyetinden önce yazılmış olduğunu kabul ediyorlar demektir.

Diğer bir görüşe göre, o dönemde nadir olan yazı malzemesi hemen kullanılmıyor, kıymetli bir yazının yazılması için yıllarca bekletilebiliyordu. Hatta belki de daha önce başka amaçlarla kullanılan deriler (halı, duvar süsü... gibi) ihti-

1 Tayyar Alukulaç *Tübingen Mushafı* üzerinde yapılan carbon analizi üzerine yürütülen tartışmalar vesilesiyle konu ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: "... 29-56 (649-675) yılları ve hatta daha sonraki dönemler, üzerine yazı yazılabilecek nitelikte malzeme temininin fevkalade zor olduğu dönemlerdir. Bu tür malzemenin yıllarca değil, birkaç yıl dahi bekletilmesi düşünülemez. Zira hayvan derisinden olan bu varaklar belli ihtiyaçlar için üretilmiş ve hemen kullanılmıştır. Onların stoklanıp onlarca yıl bekletilmesi ihtimal dışıdır (...). 20. asrın ortalarında devlet dairelerine gelen resmi yazıların zarflarının çöpe atıldığı, idareciler tarafından müsvedde kâğıdı olarak kullanıldığı bizim yaşamızda olanların çok iyi hatırladığı bir Türkiye ve belki de bir dünya gerçeğidir. Bu durumu dikkate aldığımızda 14 asır önce Arabistan gibi bir coğrafyada mushaf yazımı için hazırlanan derilerin senelerce stoklarda bekletilmesi gibi bir uygulamanın ne kadar ihtimal dışı olduğu daha kolay anlaşılacaktır. Ayrıca bir koyun veya sığır derisinden kaç varak üretilebileceğinin, eldeki örneklerine bakıldığında mesela 500 veya 900 varaklık bir mushaf için kaç hayvan derisine ihtiyaç duyulduğunun da dikkate alınması gerekir". (bk. *Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadime*, İstanbul 2015, s. 336)

Carbon 14 analizi ile ilgili olarak iki temel soru akla gelmektedir:

1. Carbon 14 testine ne kadar güvenebiliriz?
2. Carbon 14 testi deri malzemenin (parşömenin) ömrünü tespit ediyor; peki yazının ömrü?

yaç hâsıl olduğunda yazı malzemesi olarak değerlendirilmiştir. Bu itibarla parşömenin ömrü yazının ömrü ile paralellik göstermeyebilir.

Bu görüş doğru ise bir Mushafın farklı sayfalarından örnekler alınıp carbon testine tabi tutulduğunda parşömenlerin ömrünün birbirinden farklı çıkması ihtimali akla gelmektedir. Carbon testi nokta tayini şeklinde bir yıl vermeyip yaklaşık 50 yıllık bir tarih aralığı söz konusu olursa, sonuçların birbirinden o kadar da farklı çıkmayacağı düşünülebilir.

Bunlara ek olarak, eski Kur'an yazmalarının hangi yıllarda yazıldığı hakkında bir fikre varabilmek için araştırmacılar imlâ özellikleri, sûre ve âyetleri birbirinden ayıran işaretler, âyetlerin sonundaki tahmis ve ta'sir işaretleri gibi belirleyici bazı özellikleri dikkate alırlar. Elimizde bulunan iki yaprakta Meryem ve Tâhâ sûrelerini birbirinden ayıran ve oldukça belirgin, kırmızı renkli, üç sıra zikzaklı çizgi ve âyetleri ayıran işaretler bulunmaktadır. Ayrıca varaklarda kullanı-

lan eğik Hicâzî yazının nisbeten gelişmiş bir yazı olduğu fikri de öne çıkmaktadır.

Birmingham'daki toplantıda söz konusu iki varak üzerinde doktora çalışması yapan Dr. Alba Fedeli, varakların yazı ve imlâ özellikleri dikkate alındığında Paris'te Bibliotheque Nationale de France'da bulunan 16 yaprak ile bu varakların aynı mushafın parçaları ve miladî sekizinci asra ait olduğunu düşündüğünü belirtmektedir.

Mushafın ömrünü tespit etmenin, Kur'an-ı Kerim'in mevsûkiyeti ile ilgili tartışmalar açısından önemli olduğunda şüphe yoktur. Bu itibarla mümkün olduğunca bizzat sahâbenin kaleminden çıkmış mushafırlara ulaşmak, Kur'an tarihi açısından önemli olduğu kadar günümüz İslâm dünyasındaki imlâ ihtilaflarının çözümü için de büyük önem arz etmektedir. ♦♦

